

הא לאו הכי ומשום קריו של זב עצמו לא מטמא הוא במשא — (9)

ואם כן מי הוא תנא זה שאתה אומר שהוא מטמא את קריו של זב עצמו במשא, משום קל וחומר?!

אלא האי תנא הוא, דתנן במסכת כלים [ג]:

[אלו הן אבות הטומאות שהן] למעלה מהן [שהן טמאות יותר מן הטומאות השנויות במשניות שם קודם לטומאות אלו]:

זובו של זב, ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו כה-ב של הזב, ודם הנדה, שהם מטמאין בין במגע בין במשא, הרי בהדיא שיש תנא הסובר שקריו של זב מטמא במשא.

ומקשינן: ודילמא הכא במשנה זו נמי, אין קריו של זב עצמו מטמא במשא, אלא לכך הוא מטמא במשא, משום שאי אפשר לו בלא צחצוחי זיבה, ואכתי לא מצינו תנא שיאמר: קריו של זב עצמו מטמא במשא?!

ומשנינן: אם כן כדברך — ששכבת זרעו של זב המטמאת במשא לדעת משנה זו, משום צחצוחי זיבה הוא — לתנייה ל"שכבת זרעו" גבי זובו, והכי ליתני:

כן בהכרח שאף תנא זה לא בא לומר שהוא מטמא במשא, ולא למד בקל וחומר אלא שהוא מטמא במגע, ולא סבירא ליה שאין צריך קל וחומר לטמא במגע, על פי רש"ש בהבנת רש"י.

9. הקשה המרדכי [חולין סימן תשלז]: למה לא ייבטלו צחצוחי הזיבה ברוב שכבת זרע?!

וכתב לתרץ: "כגון שהוא בעין, וניכר, וכל דבר שהוא בעין וניכר לא בטיל; אי נמי: ליכא

ומקשינן על מה שנקטנו כדבר פשוט, שתנא זה לומד מדין הקל חומר לטמאת את קריו של זב אפילו במשא:

ומאן תנא דשמעת ליה שכבת זרעו של זב מטמאה במשא?! כלומר: וכי אטו יש תנא הסובר שקריו של זב מטמא אף במשא, עד שאתה אומר שכן סובר התנא של הברייתא?!

הרי אם כדברך לא רבי אליעזר היא ולא רבי יהושע, שלדעת שניהם אין קריו של זב מטמא במשא.⁽⁸⁾

דתניא:

שכבת זרע של זב, מטמא במגע, ואין מטמא במשא, דברי רבי אליעזר.

רבי יהושע אומר: אף מטמא במשא, לפי שאי אפשר לשכבת זרע בלא צחצוחי זיבה הנסרכים בה, והם הם המטמאים במשא.

הרי למדת, שמלבד רבי אליעזר שודאי אינו מטמא את קריו של הזב במגע, אפילו רבי יהושע אינו מטמא את הקרי עצמו במשא, שהרי עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם ששכבת זרע של זב מטמא במשא, אלא משום שאי אפשר לה בלא צחצוחי זיבה,

מגע שכבת זרע אינה אמורה בשכבת זרע של זב; או נאמר שבהכרח ממעט הכתוב את הזב אפילו מטומאת מגע באומרו "מקרה לילה", שאם לא כן, ייטמא האדם היוצא ממנו שכבת זרע משום טומאת מגע; או משום שהוקשה טומאת נוגע לטומאת היוצא ממנו שכבת זרע, בשתי המקומות שנוכרו לעיל.

8. כלומר: היות ולא מצאנו תנא שיאמר כן, אם

ועד כאן לא למדנו שיהא מיטמא במת אלא אלו, אבל מפין [מחצלת המיועדת לשכיבה] — שאינו בכלל אלו — שהוא מיטמא באוהל המת, (1) מניין?

ודין הוא: ומה פכין קטנים [שפיהם צר] של חרס שטהורים בזב, אין הזב מטמא אותו בשום טומאה שהוא מטמא כלים אחרים, כי מתוך שפיהם צר אינו יכול להכניס את ידו לתוכו, אלא מגבו הוא נוגע בו, ואין כלי חרס נטמא אלא מאוירו; ואף בטומאת "מדרס הזב [ישיבה או שכיבה של הזב עליו]" אין הזב מטמא אותם, שהרי אינם עשויים לישיבה; ואף בהיסט אינו מטמא אותם, שכל הראוי לטומאת מגע מטמא אותו הזב בהיסט, וכל שאינו ראוי לטומאת מגע אין הזב מטמא אותו בהיסט —

מכל מקום הרי הם מיטמא [מיטמאים] במת, שכן אם היו פכים קטנים באהל המת הרי הם טמאים. (2)

מפין שהוא מיטמא בזב טומאת מדרס שהרי ראוי הוא למשכב הזב ועשוי לכך, אינו דין שייטמא באוהל המת.

והרי תנא זה קא מיייתי לה לטומאת מפין

"למעלה מהן זוכו של זב ושכבת זרעו ורוקו", שהרי אף שכבת זרעו משום זוכו הוא מטמא במשא —

ומאי שנא דקתני לה ל"שכבת זרעו" גבי "רוקו" [בסמוך לרוקו]?!?

אלא ודאי לכן שנה התנא את "שכבת זרעו" של הזב בסמוך ל"רוקו", משום דאיתא שכבת זרעו לטמא במשא מקל וחומר מרוקו, ולא משום צחצוחי זיבה הוא.

אמר הקשה ליה רב אחא מדיפתי לרבינא:

והא האי תנא — בברייתא המובאת בסמוך — לא דריש "דיו" ואף על גב דלא מיפריד קל וחומר על ידי ה"דיו", ואם כן אף אנו נאמר שרבי טרפון סובר כן?!?

דתניא:

כתיב [במדבר לא יט]: "ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים, כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו [תיטהרו במי פרה] ביום השלישי וביום השביעי, אתם ושביכם [השבי ששבתם במלחמת מדין]. וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ [שנטמאו במת] תתחטאו.

ב"ספר המפתח".

1. נתבאר על פי רש"י כאן; ומיהו ברש"י בשבת פד א כתב לא כן, וז"ל שם: "מפין של קנים, במת מנין שהוא טמא, לפי שמצינו שפשוטי כלי עץ טהורין מטומאת מגע שרץ, מניין שכלי הראוי למשכב ומושב מקבל טומאת מגע מת".

2. ראה ברש"י שביאר את המקור לזה.

למימר ביטול ברוב, אלא בדבר שהיה ניכר בפני עצמו תחילה, ואחר כך נתערב, אבל בדבר שתחילת ביאתו לעולם מעורב, ליכא למימר דבטיל".

וב"משנה למלך" [מטמאי משכב ומושב א יד] תמה על קושייתו, שהרי מבואר בבכורות כג א [ראה שם] שאין שייך ביטול ברוב לענין טומאת משא, ראה שם, וראה מה שהביאו בזה

סוף סוף מלמד הקל וחומר על מפץ שהוא טמא טומאת ערב, מכל מקום אין אומרים "דיו".⁽⁴⁾

אמר תירץ ליה רבינא לרב אחא מדיפתי:

כבר רמא ניהליה [כבר הקשה כן] רב נחמן בר זכריה לאביי, ואמר תירץ ליה אביי:

תנא לא למד את המפץ במת שהוא מטמא טומאת שבעה מן המפץ בזב, אלא ממפץ בשרץ הוא דמייתי לה — למפץ במת — בגזירה שוה, וכדלקמן.⁽⁵⁾

ומה שלמד התנא בקל וחומר ממפץ בזב, **הכי קאמר:**

מאחר שאמרה תורה [ויקרא יא לא]: "אלה [שנזכרו בכתוב שם] הטמאים לכם בכל השרץ, כל הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב. וכל אשר יפול עליו מהם [מן

במת בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה, כלומר: לא לטומאת ערב בלבד [טומאה ליום אחד, והוא טובל ביום טומאתו ונטהר בהערב שמש], אלא לטומאת שבעה [טמא שבעה ימים, ומזה ממי פרה בשלישי ושביעי, וטובל בשביעי ונטהר בהערב שמש] הוא דמייתי לה,⁽³⁾ וכמו פכין קטנים שהם מיטמאים באהל המת טומאת שבעה.

ואם תאמר שסובר תנא זה, דאמרינן "דיו", אם כן **אמאי** מיטמא המפץ טומאת שבעה, והרי **אימא** [יש לנו לומר]:

אהני קל וחומר [אחר שנאמר "דיו"] למפץ שיהא טמא **טומאת ערב**, **ואהני "דיו" לאפוקי** ממפץ **טומאת שבעה** כפכין קטנים, ומשום שדיו למפץ במת שיהא כמפץ בזב שאינו טמא אלא טומאת ערב.

ובהכרח שסובר תנא זה, שאם כי לא מיפריך קל וחומר אילו היינו אומרים "דיו", שהרי

בסוף עירובין מוכח, שכל מי שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה.

ותירצו: שאם כי מפץ עצמו אין לו טהרה במקוה, מכל מקום מקל וחומר זה עצמו אנו לומדים לפשוטי כלי עץ הראויים למדרס [כמפץ שהוא עשוי למדרס] שהם טמאים, שלא ידענו להם טומאה אם לא כתוב זה; או שהנידון הוא במפץ של עץ שיש לו טהרה במקוה.

והתוספות כאן הם לשיטתם בשבת פד א ד"ה מפץ, שפשוטי כלי עץ יש להם טהרה במקוה, אבל שיטת רש"י שם, שאף פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, ומפץ אפילו של עץ אין לו טהרה במקוה, ולשיטתו תיקשי קושיית התוספות.

5. נתבאר על פי פירושו הראשון של רש"י

3. לכאורה צריך ביאור: מנין שהוא לומד מהקל וחומר אף לטומאת שבעה, ושמא באמת אמרינן "דיו" ואינו בא ללמד אלא שמפץ טמא במת טומאת ערב! ? וראה היטב בפירוש רבינו חננאל, שנראה לכאורה שהוא בא ליישב קושיא זו.

4. תמהו התוספות: מה שייך לדון במפץ אם הוא טמא טומאת שבעה או טומאת ערב, והרי כיון שאין לו טהרה במקוה [כמבואר בשבת פד ב, וראה שם בעמוד א בתוספות ד"ה מפץ במת], אם כן לעולם הוא טמא ! ?

והוסיפו, שאין לומר, שאכן אין הנידון אם טמא הוא יום אחד או שבעה ימים, אלא אם יש לו דין טומאת ערב שהיא טומאת "ראשון לטומאה", או שיש לו דין טומאת שבעה שהיא טומאת "אב הטומאה", אי אפשר לומר כן, כי

מבארת הגמרא, שבהכרח גזירה שוה זו מופנה היא [התיבות השוות מיותרות הן לגזירה שוה]!

דאי לא מופנה הוא, הרי כלל הוא, שאם יש פירכא על הגזירה שוה אין למדין הימנה, ואף כאן הרי איכא למיפרך על הלימוד מת משרץ:

מה לשרץ שכן חמור הוא, שהוא מטמא בשיעור קטן כעדשה, ולכך החמירה בו התורה לטמא את המפץ, תאמר במת שקל הוא, שכן אין הוא מטמא בכעדשה אלא בכזית, ומנין שאף בו החמירה התורה לטמא מפץ!

לאי [אלא בהכרח] אפנויי מופנה; כי:

מכדי שרץ אתקש לשכבת זרע [שרץ הלוא הוקש לשכבת זרע], דכתיב [ויקרא כב ד]: "או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע", וסמיך ליה [פסוק ה]: "או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו" —

והרי כבר כתיב ביה בשכבת זרע [ויקרא טו יז]: "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע, וכובס במים וטמא עד הערב", ואם כן "בגד ועור" דכתב רחמנא בשרץ למה לי, והרי מן ההיקש היינו לומדים אותו!?

אלא שמע מינה — בגד ועור שאמר רחמנא גבי שרץ — לאפנויי הוא בא ללמוד ממנו למת, שאף המפץ מיטמא בו.

[השרצים] במותם יטמא, מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם, במים יובא וטמא עד הערב וטהר" —

מפץ בשרץ — שאינו נכלל בכל אלו — מנין שהוא מיטמא?

ועל זה הוא דקאמר התנא: והרי דין הוא:

ומה פכין קטנים שהם טהורים בזב מפני שאין ראויים למגע מבפנים, טמאין הם בשרץ שהרי כעדשה ממנו — שהוא שיעור טומאתו — יכול להכנס באורן של הכלים ולטמאן.

מפץ שמטמא בזב, אינו דין שיהא מטמא בשרץ.

ומבארת הגמרא לפי מה שתירצנו, שהתנא למד בקל וחומר על מפץ בשרץ ולא על מפץ במת, ומפץ במת ממפץ בשרץ הוא נלמד, אלא מפץ במת מנין, כלומר: באיזו מידה הוא נלמד ממת? (6)

ומבארת הגמרא שהוא נלמד בגזירה שוה:

נאמר "בגד ועור" בשרץ, [וכל אשר ... מכל כלי עץ או בגד או עור]; ונאמר: "בגד ועור" במת, [וכל בגד וכל כלי עור ... תתחטאו] —

מה "בגד ועור" האמור בשרץ, אף מפץ טמא בו כמו בגד ועור; אף "בגד ועור" האמור במת, אף מפץ טמא בו כמו בגד ועור.

6. ממפץ בזב בקל וחומר.

6. כן צריך לפרש, לפי פירושו הראשון של

וגירסתו; ובפירוש שני פירש דגרסינן: "תנא — לא מפץ במת הוא דיליף ממפץ בזב; אלא — מפץ [ולא: "ממפץ"] בשרץ הוא דמייתי לה

ואכתי מקשינן: והרי אינו אלא מופנה מצד אחד הוא [התיבות שבאחד מהם בלבד מיותר, דהיינו "בגד ועור" שברש"י] —

ואם כן הניחא למאן דאמר: אף גזירה שוה שהיא מופנה מצד אחד למידין הימנה, ואין משיבין עליה אף כשיש מה להשיב — שפיר ניחא, שיש ללמוד מת משרץ, ואף שיש לו פירכא.

אלא למאן דאמר: גזירה שוה שהיא מופנה מצד אחד בלבד, למידין הימנה, ומיהו משיבין עליה אם יש להשיב, מאי איכא למימר?! האיך נלמד מת משרץ אף שיש להשיב על הלימוד: מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה!?

ומשנינן: "בגד ועור" דמת, נמי אפנויי מופנה, שהרי:

מכדי מת איתקש נמי לשכבת זרע, דכתיב [ויקרא כב ד]: "בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר, והנוגע בכל טמא נפש [היינו טומאת מת], או איש אשר תבא ממנו שכבת זרע" —

וכבר כתיב ביה בשכבת זרע: "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע", ואם כן "בגד ועור" דכתב רחמנא במת נמי למה לי!?

אלא שמע מינה לאפנויי הוא נכתב, ואם כן הרי הוי מופנה משני צדדין, וכל שהוא מופנה משני צדדין לכולי עלמא אין משיבין אף כשיש מה להשיב.

ואכתי מקשינן: אף לפי התירוץ, שמפץ במת אינו נלמד בקל וחומר ממפץ בזב, ומשום שיש לומר "דיו" שיהא כמפץ בזב שאינו טמא אלא טומאת ערב, אלא ממפץ בשרץ הוא נלמד בגזירה שוה:

הניחא למאן דאמר בכל גזירה שוה: דון מינה ואוקי באתרא, [למד מן המלמד והעמידהו במקומו של הלמד], וכגון מפץ במת שהוא נלמד מן השרץ, אין אומרים: כשם שמפץ בשרץ אינו מיטמא אלא טומאת ערב, אף מפץ במת לא ייטמא אלא טומאת ערב, אלא אומרים: אחר שלמדת לרבות מפץ שיהא טמא במת, העמידהו במקומו של מת, ומה שאר כלים המיטמאים במת — טומאת שבעה הם מיטמאים, אף מפץ מיטמא טומאת שבעה.

אלא למאן דאמר בכל גזירה שוה: דון מינה, ומינה [למד מן המלמד, ועשה אותו כמלמד], וכגון מפץ במת שהוא נלמד ממפץ בשרץ, אנו אומרים: מה מפץ בשרץ אינו מיטמא אלא טומאת ערב, אף לכשתלמדנו למת לא יהא מיטמא אלא טומאת ערב —

אם כן מאי איכא למימר?! וכי מהיכן נלמד מפץ במת לטמאותו טומאת שבעה!?

אמר תירץ רבא:

כי אמר קרא גבי מת: "וככסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם",⁽⁷⁾ ולמדנו: כל טומאות שאתם מטמאין במת לא יהו פחותין משבעה, וגזירת הכתוב היא לומר

7. ביארו הראב"ד והרשב"א, שהדרשה היא מ"וטהרתם" שהוא מיותר ללמד את זה; וראה

רש"י; ולפי פירושו השני — שהובא בהערה לעיל — אין צריך לידחק בזה, אלא כפשוטו.

במפץ: דון מינה ואוקי באתרה.⁽⁸⁾

כאן שבה הגמרא לדיני נזיקין, ומקשה כמה קושיות:

א. ותהא שן ורגל חייבת ברשות הרבים על כל פנים חצי נזק,⁽⁹⁾ מקל וחומר:

ומה קרן שברשות הניזק אינו משלם הבעלים אלא חצי נזק, ברשות הרבים חייבת חצי נזק, שן ורגל שברשות הניזק משלם הבעלים נזק שלם, אינו דין שברשות הרבים חייבת, ואף שנזק שלם אי אפשר לחייבו, כי: "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", ובקרן ברשות הניזק הלוא אינו משלם אלא חצי נזק, מכל מקום חצי נזק מיהא ליחייב?!

ומשנינן: הרי אמר קרא גבי נזקי שן ורגל: "ושלח את בעירה וביער בשדה אחר", הרי למדנו שלא חייבה תורה על שן ורגל אלא ברשות הניזק ולא ברשות הרבים.

כ-א

ותמהינן עלה: מידי כוליה ניזקא קאמרינן וכי באנו ללמוד שיהא משלם נזק שלם בשן

ורגל ברשות הרבים], והלוא פלגא ניזקא בלבד קאמרינן, ואם כן יש לומר שהפסוק אכן ממעט את רשות הרבים מנזק שלם,⁽¹⁾ אך לא מחצי נזק?!

ומשנינן: לכך אי אפשר שיהא שן ורגל ברשות הרבים חייבת חצי נזק, משום דאמר קרא גבי קרן תמה:

"והצו את כספו" [של השור החי, כלומר: משלם הוא חצי נזק מגופו], ולמדנו: כספו של שור זה שהזיק בקרן אותו תחצה, ולא כספו של שור זה שהזיק בשן ורגל.⁽²⁾

ב. תו מקשינן: ולא תהא שן ורגל חייבת ברשות הניזק אלא חצי נזק, מקל וחומר מקרן:

ומה קרן שברשות הרבים חייבת, ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק; שן ורגל שברשות הרבים פטורה, אינו דין שברשות הניזק אין משלם הבעלים אלא חצי נזק!⁽³⁾

ומשנינן: לכך אי אפשר שיהא שן ורגל בחצר הניזק משלם חצי קרן בלבד, שהרי

2. ואף שיש לומר, שאין הכתוב בא למעט אלא שתשלום מגופו אינו אלא בקרן תמה, אבל חצי נזק מן העלייה יש לומר שיש גם במקום אחר; מכל מקום, הרי אם היינו אומרים ששן ורגל ברשות הרבים חייבת חצי נזק, לא היינו מחייבים אלא מגופו, שהרי דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ואם כן כשנתמעט חצי קרן מגופו בשן ורגל, בהכרח ששן ורגל פטורה לגמרי ברשות הרבים, על פי תוספות, וראה לשון הרשב"א בזה.

3. הקשו התוספות: והרי כבר למדנו למעט את כולם מחצי נזק, מדאמר קרא: "כספו של זה,

עוד ב"משנה למלך" [טומאת מת ה ג סד"ה ויש לדקדק] מה שכתב לבאר את הדרשה.

8. נתבאר על פי רש"י; וראה בתוספות בראב"ד וברשב"א, אם תירוצו של רבא מועיל גם אם נפרש את הברייתא כפשוטה, שהיא לומדת מפץ במת ממפץ בזב, ומשום מקרא זה אין אומרים "דיו".

9. כן נראה בפשוטו, אך ראה "תפארת שמואל".

1. כתב רש"י: "דהכי משמע בשדה אחר נזק שלם".